

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машинн-тракторн станцсин бүрдәмджиг онъгдаруллгъна тускар

СССР-н Деед Советин сессий деер кесн
үр Н. С. Хрущевин доклад

(Экльнъ 66 номерт)

Деревнә уурмг крестьянствиг социалистическәр хуврулхин тблад бдгә цагин техникин чирин тускар кесн Ленинә заавр бргн олн-әмтн медцхәнә. Партин VIII-ч хурт босдж, деревнәд кегдх кблмшин тускар доклад кехләри Ленин иигдж келлә: "Кемрджән 100 минъгын сән гисн трактор, терүг бензитәгынъ болн машинистиртәгынъ бидн манъгълур бгсн болхла, (эн ода деерән куцагдш уга куслинъ тадн сәәнәр меднат) дундин крестьянин кун: "Би коммуна тбләв, (талданар келхд коммунизмин тбләв) гидж келх билә". Газдин ордуас советск государствин түрүн хулддж авсн трактормуд болн селәнә эдл-ахун нань чигн нәрн машид Ленинә зааврар селәнә эдл-ахун коммунст, колхозмудт илгәгдгд бәәсиг тадна кесгтн медцхәнә.

Тер цагт мана государств зун минъгын трактор деревнәд бгч чадш уга билә, юнгад гихлә, орн-нутгт болм дунъгәгъяр бсдж-бргдсн индустрий уга билә, манд трактор таскегддо билә. Социалистическ индустрий делгрүлхмн гисн партин гол хаалгъиг куцадж, советск олн-әмтн партин гардврт күчтә промышленность тосхад, селәнә эдл-ахун маши тосхлгъ делгрүлв, терүгәри тегәд орн-нутгин индустриальн күчиг батруллгънла зерглүлдж селәнә эдл-ахуг техникәр агсдж, терүнә зун джилмудин туршарт ард хоцрлтиг уурулх аргъ учрасмн.

Нуурлгч техникәр селәнә эдл-ахуг джил ирвас улм икәр агслгън деревнәлә социалистическ балгъсна производствени залгълдаг чанъгъав, крестьянствд агъу ик революционн болгъч үлмәгъән хальдав. Кулацк мухлагъас сулдх, селәнә эдл-ахун күчкблс амрдулдг болн терүнә производительностиг ббдлүлдг нәрн техник орлцулх аргъ учрасн социалистическ ик газр эдллгънә үлүг нүдәрн үздж медх аргъ олн сай крестьян улст учрв.

1927 джилд, нәрн техникәр селәнә эдл-ахуг улм-улм икәр агсх аргъ мана промышленностьд үзгдсн цагт селәнә эдл-ахуг делгү коллективизац келгънүр орхин тусктортбәвгдлә. Эн тбриг ахр цагин

болзгт эрк биш хагълхиг нарт делкән болн дотр-дундин бәәдл заала.

Зуг машинн техникин улд, наукин күцврәс иштәгъяр колхозмуд бсдж батрх збвтә бәәсмн. Терунәс кблтә колхозмудиг производствени-техническ теткльнә ирлцнъгъу янз одж авх, шин, социалистическ янзта эдл-ахуд—колхозмудт бдр болгън бргн дбнъ государств күргх организац бурдәх збвтә болсмн. Деревнәд государствени тиим организацнъ машинн-тракторн станц болсмн.

Нуурлгч техникәр агсгдсн социалистическ ик эдл-ахун үлүг түрүн колхозмудин болн совхозмудин дамшлатас крестьян улс меджх иткцхәсмн. Минъ тиигхд машинн-тракторн станц уудж гарсмн.

Одесск областин, Березовск района, Шевченкон нертә машинн-тракторн станц орнутгт түрүн болдж ягъдж бурдсиг саний. Эн района эмнъ газрт нег баг әмтн нуудж ирв. Орк-бул болгън сән газр авчав. Болв, күч-кблснә хуучн зер-зевәр эн газриг хагълдж эдлхд зовлнъта болджахнъ улд уга медгдв. Тиигхд, 1927 джил, нуудж ирдж бүүрлсн улс, трактормудар болн нань чигн машидәр дбнъ болтн гидж совхозас сурв. Нуудж ирсн улст арвн тракторта нег отряд гаргәд, тустустан салнъгъуд авсн газриг негдүләд, нег бүкл газр кедж хагълулх болхла, тегәд хагълнавдн гидж совхоз-крестьянмудт цәәлгъдж келв. Крестьянмуд энүнлә збвшәрцхәдж, меджәгъән уурулдж, кооперативд орцхасмн.

1928 джилин хаврар Шевченкон нертә совхоз 18 минъгын гектар газр хагълджах тиим 14 отрядтә болв. Тиигхд, тракторн колонсин ул деер түрүн МТС бурдәх боллдж шийдгдсмн, терүг селәд хоорндк машинн-тракторн станц гидж нерәдсмн. Терүнә директорнъ машинн-тракторн станцсин бурдәмджин янз ухалдж гаргъхин тблад багъ биш кбдлмш кесн агроном—коммунист Анисим Миронович Маркевич бәәсмн.

Эн сән эклигц партъ дбнънсма. Түрүн МТС-н улгурәр кесг зун, кесг минъгын талдан МТС-с бурдәгдсмн. МТС-н

бслт дахдж колхозмуд бурдцхәдж, батрцхәдж, күч авцхасмн.

Зәрм уурмуд иигдж сурцхәна: МТС уга бәәддж болшго билү? Делгү коллективизац экләд болдж йовсн цагт, трактормудиг колхозмудт хулддж болшго бәәсмб? Советск йосна түрүн джилмудт трактормуд коллективн эдл-ахуст бггддж йовснъ медгдг биший. Колхозн джисән делгү делгрдж йовсн цагт тигддж болшго билә. Юнъгад? Юнъгад гихлә, бдр болгън минъгәдәр тбрдж гарчах шин колхозмудиг трактормудар теткдг аргъ тиигхд промышленностьд уга билә; колхозмудин икнъкстнъ трактормуд хулддж авдг мбнъгн уга билә; теднд трактормуд йовулдг кадр чигн уга билә.

Болв, ганцхн производствени-экономическ халх тбрт уршг бәәджәхш. Политиче к халхнъ чигн терунәс ба гъ биш чинртә билә. Социалистическ ббдән механизированн селәнә эдл-ахун үлүг тоолдж медцхәсн, болв уурмг эдл-аху эзнъгтлгънәс ода чигн сулдад уга кесг с а й крестьянмуд колхозмудт орцхалгън—мана селәнә эдл-ахуг социализмин хаалгъяр делгрүлхд Советск государствин гардгч нильч чанъгъалгъ керглсмн. Күч-кблсч крестьян улсиг коллективн ухан-седкләр, олн-әмтид туста болдгар сүргәмддж бгхд машинн-тракторн станц мана государствин гарт хамгин ик чинртә зерзевнъ болсмн. Социализм тосхлгъна тблә нооланд кбдлмшчирин болн крестьян улсин нийцәг батлхд нбкд болснднъ машинн-тракторн станцсин тууджлгч түрүн алдр чинрнъ бәәнә. МТС-н кбдләчнр крестьян улсиг олна ик эдл-ахуд, индустриальн техникд, күч-кблснә социалистическ диг-даранд дасхв, деревнәд шин культур авч ирв. Колхозн тосхлтд болдж йовсн джилмудт МТС-т бурдәгдсн политическ отделмуд колхозмудиг бурдәмджин болн эдл-ахун халхарнъ батрахд, куучгддж, уга кегдсн кулачествин хорлтта ааль-мекин бмнәс ноолдлгънд ик ниль-

(Цаар андинъ 2-ч хаахд)

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтн болн машин-тракторн станцин бүрдэмджиг оньгдарулгъна туска

СССР-н Деед Советин сессий дээр кесн Эр Н. С. Хрущевин доклад

(Цаарандкнь).

чэн үзүлсн. МТС тосхлгън селанэ эдл-ахуд техникеск гүн хуврлт болсиг темдгдлж, деревньд культурн хуврлт цааранднь делгрүлхд донь-тус болсн.

Машинн-тракторн станцин нильчэр индустриальн куч-көлснэ бддэн медрлтэ агъу ик кдлчэр — трактористир, комбайнермуд, шофермуд, ясврин кдлмшчир мана деревньд токтагдв. Одгэ цагт МТС-ст хойр-сай улу кдлчэр баяна, кесг олн сай колхозникуд болн колхозниче механизацин шко-мудт болн МТС-т гарггдсн курсмудт ордж, дасдж гарцхав. Эн кесг олн квалифицированн кадрмуд мана одагын деревньст цецгаснь болдж тоолгдджана.

Сул джилмудт селанэ эдл-ахуг икэр бддлүлж бргдүүлгънэ программ парть гаргъдж, терүг эклдж кучадж йовх цагт, машинн-тракторн станцсег улу ик нильчэн кургсн. КПСС-н ЦК-н Сентябрьск, терунэ хбн болсн Пленумсин болн ХХ-ч хургин шийдврмудлэ ирлүлдж МТС-т селанэ эдл-ахун кесг зун миньгън болн кесг сай шин машид илгэгдлэ, даньгин кдлдж механизаторск кадрмуд белдгдлж гарггдв, гардгч болн инженерн-техникеск кадрмудин хань батлгдв. Терүг угагъар селанэ эдл-ахун бслтд, ода нарт делкэ цугтан келджэх кучлс бидн бэрхн уга билэвдн. Советск Союзин машинн-тракторн станцин дамшлтиг социалистическ наадк орнутгудт кучаньгустэгъар олзлхаджана.

Ленинск кооперативн кунькл зурад иткмдлтэ мана парть болн мана государств, куч-көлсч крестьян улст, селанэ эдл-ахун производственн кооперации хаалгъд ордж, терундэн батрхднь донь болхин төлөд МТС бүрдэмн. Партин кучлгъар, олн-амтнэ

кучлгъар эн цуг нарт-делкэн тууджлгч чинртэ тбр кучлгъар хагългдсн. МТС-н нильчэр колхозмуд батрах баятхэ, нам икнхкдэн экономическ кучтэ, ик орута болн ода блн кадрта социалистическ предприятияс болхиг бидн кучвди. Тер төлөд чигн советск олн-амтн колхозн тосхлтин делгрлтд болн батруллгънд мана социалистическ эдл-ахун ик бддлтд эркн нильчэн кургджэх машинн-тракторн станцин чинриг медхэнэ.

Кемрджан машинн-тракторн станцс тийм ик нильчэн үзүлсн болхла, теднэ бүрдэмдж оньгдарулх тбр ягъад тавгд-джэхмб?—гих сурвр гархмн чигн болджана. Мана парть МТС токтахларн, колхозмудиг производственн-техникеск халхарнь тетклгънэ мбнхкин чик янзнь гидж цур тоолсн уга билэ, МТС-н тосхлтиг зуг МТС-н төлэ гих күсл гидж парть тоолсн уга билэ.

Кемрджан бидн шин баяд-лиг тортэн авл уга, хуучн, керг уга болсн янзиг сольл уга йовхла ик энду гаргъх билэвдн. Эн кун болгънд мел-гдх збвтэ. Производствин йовудт амтнэ залгъдан обществин производителн кучн-чидлин бслтин кемдженлэ ирлчнэгъу болх збвтэ, тер залгъдана янзнь производителн кучн-чидлин баядл дахидж сольгдад йовх збвтэ гидж марксизм-ленинизм сургъна. Ямаран болв чигн янзиг тер кевтнь, сольл уга оньдинд улдэхмн гисн йовдл производителн кучн-чидлин бслтд эрк биш хаалтг болхмн болджана.

Государств болн колхозмуд, МТС-с мет тийм хоорнднь залгъдулгч звено угагъар баях аргъ учрасн цаг ода ирчкв. Колхозн тосхлтин делгрлтин шин девснэгд баяхмдн эн болджана.

III

Колхозн тосхлтин делгрлтд шин девсн болн машинн-тракторн станцин бүрдэмдж эрк биш оньгдарулгън

Уурмуд депутатир! Эки турун машинн-тракторн станцс токтснас нааран 30 джил давб. Эн цагин эргид мана колхозмуд эвранны делгрлтдэн туурмдлта ик хаалгъ давб. Эдн бсэд, теднэ олн эдл-аху батрцхав, колхозн производств улм нэрн болв.

Машинн-тракторн станцин кучаджасн кдлмш минь эн баядл урдк кевтэн үлдджену аль угай? Колхозмудиг машинн-тракторн станцсар дамджулдж производственн-техникеск тетклгънэ ода баях янз селанэ эдл-ахун одгэ цагин кемдженлэ болн колхозмудин некврмудлэ ирлчджену аль угай?

Эн төрмудиг авад халэй.

Эки автан колхозмудин ик зунь уурмг, батрад уга, сул, чидл тату эдл-аху билэ. Селанэ эдл-ахуг мана государств зогсл уга агсджах нур йовгч техникиг кучиднь эдлврт орулдж, олн эдл-ахуг цуг халхарнь делгрүлх аргъ бгчэхиг олн джилд баяджэх уурмг колхозмудин дамшлтс үзүлчхэв.

Уурмг колхозмудиг негдүлдж икдүллгън колхозн-тосхлтиг, делгрүлгънд ик гидг ишкдлнь болдж гарв. Эн тбр кучалгън — техникиг, кдлмшчирин куч-көлснэ кбрнь болн колхозн экономик бддлүлджиг улм олзтагъар, эвинь олдж эдллгънд улм сан аргъ учрав. Болв, селанэ, эдл-аху гардл-

гънд збвар ик тату-тартг баягъа баятл, ганцхн эн тбр кучидлгън колхозн производств делгрүлгъиг үндсэрнь хуврулх аргъ бгч чадшго билэ.

КПСС-н ЦК-н Сентябрьск Пленумин хбн Коммунистическ партин диглдж гаргъсн селанэ эдл-ахуг икэр бддлүлгънэ программиг кучахин төлэ цуг олн-амтнэ кесн ноолдан колхозн тосхлтин делгрлтд шин девснэгин эклц болв. Эн девснь ним бварцсар медүлгддженэ.

Негдвар, одгэ цагт колхозмуд эвранны ик зуудан, наукин кучлтс болн нур йовгч дамшлтс икэр орлүлсн кдлврч производствд хуврцхадж, ик болн экономическ батрлж одсн эдл-ахус болцхав.

Хойрдвар, одгэ цагин негдүлгддлж икдүлгдсн колхозмуд, техникеск урдкасн даву-гъар агсгдв.

Гурвдвар, одгэ цагин техникиг болн нур кучлтсиг эвинь олж олалдж чадхадг кесг олн, бддэн медрлтэ кадрмуд-полевомуд, мал бскачир, механизатормуд - трактористир, комбайнермуд, машинистир, электрикүд, шофермуд, тосхлтсин специалистир, колхозн производствин гардачир болн бурдэгъачир колхозмуд а р бсдж одчхасн баяна.

Дөрвдвар, колхозн экономик бддлүлгъар мана партин кесн агъу ик кдлмшин ашд колхозмудин ору дегд икэр бсв, колхозникудин баяхтэ, байн джиргъл збвар икэр бдлв.

Кесг сай арслнъга орута, хувагддг уга болн производственн ик кбрнэгтэ, кесг кадрмудта одагын колхозмудиг, эки автан делгрхдэн экономическ куч тату болн ик зуудан, уурмг-уурмг колхозмудла тбрүц дуньгүлдж болшгонь цуг олн-амтнэ кучундлж збвчлгън болдж йовтл, мел чикэр заагддлж темдгдлж. Ода, колхозмуд эвранны производствдан ик мбнчг гаргъдж чадх болчкн цагт, нэрн техник бийслэн авч, тууган чикэр, эвинь олдж эдлдж чадх болчкн цагт, колхозмудиг производственн-техникеск тетклгънэ янзд үндсэрнь оньгдарулгъ орулх цагнь болв. Урднь, бийсдэн даалгъсн даалгъврмудан машинн-тракторн станцс кучацхачкв, ода терунэ бурдэмджинь үндсэрнь оньгдарулгън керглддженэ.

Машинн-тракторн станцс колхозмудин таранэ кдлмшин ик зуугъинь кечхэнэ. Минь тийгдлж келлэ, селанэ эдл-ахун производителн гол чидл — колхозмудин кдлмшч чидл — производствин эрки гол зерзев болгч — трактормудасн болн нань чигн машидасн хагъ-цсн болдж гарцхана, тегад тернь кдлмшин чидлиг болн техникиг улм саянар эвинь олдж эдлхд саалтг болцхана. Нэрн техник МТС-н гарт баядг учрав, тууг колхозмуд бийсиннь халацар эврэн дурласн эдлг аргъ уга болна, колхозн производствин цуг

кбрнэгиг кучиднь олзлг аргъ бгчш.

Одгэ цагт колхозмудин бийснь нэрн техникиг олзтагъар эдлдж чадцхасн. Кемрджан урднь селанэ эдл-ахун производств, нургүлдж газрин халх кдлмшнь МТС-н чидлар болн эв-аргъар кегдлг баясн болхла, ода кесг колхозмуд эвранны олн эдл-ахугъан механизировать келгъар бийснь ик кдлмш келдэцхэнэ, шилнь бийснь бичкн-бичкн трактормудта, автомашидта, электростанцста, электромотормудта, нань чигн оборудованьста болв.

Минь тийм болхла МТС-г цааранднь тер кевтнь ягъад хадгълх збвтэвдн? Эн янз давуур производствин цаарандк делгрлтд саалтг болджахла, кемрджан эдн коммунистическ общество тосхлтиг олзта болгидж тоолхла, эс гидж тууг улм ясрулх кергтэ, эс гидж тууг сольх кергтэ.

Партийн организацс деревньд батрад, ик чидл болдж тохрв. Партин сельск райкомсин илч икдв, экономик саянар медл болцхав, колхозмудар бурдэмджин кдлмш медлар келж кучадж чадхадг болв. Тер төлөд, производствин бурдэгъачинь болджасн МТС одгэ цагин баядл ода керг уга болдж гарчана.

Бичкн газрта уурмг колхозмуд баядг цагт, тер уурмг колхозмуд шин техникиг чидлнь олзта-орштагъар эдлдж чадлг уга цагт болхла, машид МТС-д баялгън чик болн эрк биш тийгх кергтэ баясн. Селанэ эдл-ахуд техникеск прогресс келгънэ болн шин техник эдл-ахуд орлүлгъна бурдэгъач болдж МТС-д тоолгд-джасн.

Болв, ода колхозмуд икдэл, батрлж одцхав, кесг миньгъад гектар газрмудта болцхав. Техникеск прогрессин төлэ колхозмудин кадрмуд бийснь шунмгъа ноолдачир болдж баяцхэнэ. Производствд шин техник орулдж эдлхлэн тедн бийснь ик урмдта болцхав. Минь иим кевар колхозмудин бийснь, иим баядл техникэн машинн-тракторн станцс эдл-джасн-дорхнь саянар, орута-гъар олзлдж, эдлдж чадцхасн. Тийм болхла, МТС-н кех эн кдлмшнь ода керг уга болдж гарчана.

Коллективн эдл-аху олзта-оршта гидж машинн-тракторн станцин кдлчир амтнд цаялгъвр кенэ гидг ода цагт берк хату болхмн, тер юнъгад гихлэ, мана орн-нутгт колхозн тосхлт ики кезанэгъа диилчк-лэ, колхоз угагъар джиргъл уга гидж колхозник болгън меднэ. Тер учр деерас, машинн-тракторн станцс эн кергасн бас хагъцх збвтэ болдж гарчана.

Урднь болхла МТС-д буудя икэр тардлж хурадж авлгъна эрки ик булгнь болцхадг билэ. Натуроплат болдж колхозмудас ордж ирдг буудя болн нань чигн хот-хол совхозму-

дас ордж ирдгнэр болхла збвар унтэ болдгнь медгдлж одсн цагт, МТС-д тийм булг болган уурв.

Уни тийм ил болджана. Социалистическ селанэ эдл-аху тосхлгъна цагт, колхозмуд батруллгъна төлэ ноолдана цагт, производствин баядл үндсэрн оньгдарсиг эдн үзүл-дэцхэнэ. Урднь келдасн кдлмшэн машинн-тракторн ст-ице кучачкв. Тер учрав, колхозмудиг производственн-техникеск тетклгънд шин баядл токтв.

Одгэ цагин производствин делгрлтин кемдженд, колхозмудин механизаци келгънэ ил некврмуд хоорнд, тедниг МТС-р дамджулдж производственн-техникеск тетклгънэ янз хоорнд темдгтэ ирлчнэгъу биш йовдлмуд гарч ирв. Эн ирлчнэгъу биш йовдл-юунд баяна?

Аргъта болхла куч-көлснэ чидлиг багъар гаргъад, селанэ эдл-ахун хот-хол гаргъл-гъиг збвар икдүлгъиг теткл-гън — юмна турунд кех гол кергүдин негнь гидж манг парть тоолджана. Дотр-дунднэ политикин унъгнь — куч-көлснэ гаргълтиг бддлүлгънэ төлэ ноолдлгън болджана. Мана олн-амтнэ баяхтэ байн джир-гълиг улм цааранднь бддлүлх кергүд хагългън зуг ганцхн эн төрмуд чикэр кучалгънд баяна.

Общественин шин тосхлт диилхин төлөд куч-көлснэ производительность хамгин эрки кергтэ, хамгин гол төрнь гидж Ленин нерадлэ. Бидн капитализмиг диилх збвтэвдн, куч-көлснэ бддэн производителностарн болн олн-амтнэ баяхтэ джиргълиг улм бддлүлгъарн тууг бидн диилхвди.

Кемрджан минь тийгхларн, талданар келд куч-көлснэ производительность бддлүлгъарн, одгэ цагин баядл МТС-н нильчиг курч чикдн медхлэ, МТС-н халхас колхозмудиг техникеск тетклгън некврмудас ард хоирдл йовна гидж келх кергтэ болджана.

Эн ююгъар тодрха медгднэ? Юмна турунд нег газрт хойр эзн — колхоз болн МТС баяд-гар медгднэ. Иигдлж келхлэ, колхоз МТС — хойр нег-негдэн наялдг йовдлур авч ирнэ, техникиг эвинь олдж, чикэр эдллгънд саалтг болгъу.

Колхоз болн МТС аргъ уга болад, мел адл кдлмш куча-хин төлэ заллгъна хойр аппарат бэрх збвтэ болна. Цуг бийн негн-хойр, эс гидж гурвн колхоз тетклг МТС манд баяналм. Селанэ эдл-ахун продукция униг тийм аппарат ягъдж бддлүлджиг меддлж болхмн.

Болв эн зуг кергин нег халхнь болджана. Нег газрт хойр эзн эзнэктлгън техникиг болн газр эдллгъиг муурулл-гънур авч ирлгън бас туунас тату биш болдж гарчана. Ода зура келгънд шин диг-даран

(Цаарандкнь 3-ч халхд)

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машинн-тракторн станцсин

Дундлаад колхозонд жиг оньгдаруллгьна тускар

СССР-н Деед Советин сессий деер кесн үр Н. С. Хрущевин доклад

(Цаарандкнь).

токсин цагт колхозникуд уулдвртэ селвэр гаргьджа- хана, ик орута культурмуд тэрдж ургьахар седиханэ. Юмнэ турунд—ургьц бдллу- хэр седиханэ, селанэ эдл-ахун кбдлмшиг цаглань болн бдлан чиргьтэргьар кедж кудьахар зу- тидэ.

Иирэж кехин төлэ машинд кбдл газрурнь эвинь өдлж тэвх тбр саянар, чикэр хагьтх кергтэ. Нег газр хойр эзн байдг учрар кесг збвчлдан, сүв-селвгүд, сурлдан гарч ир- нэ, эс гидж колхозмудин зарм ахлачнр келгдгшнэргьар, "зал- гьдлуулгьн" болна. Тегэд те- дниг "залгьдулад" "збвчл- дэд" ирл цаг тедниг кулал уга, давдж одна, селанэ эдл- ахун кбдлмш хашнэгьд баянэ тегэд производствиг гарутул- на. МТС-н кбдлмшин гол үз- мдэнь джбблн газр хагьтх гектарин зура кудьагьн болдг мбн. Иигдж келгьн зармдан МТС-н кбдлчнр джбблн газр хагьтх гектарин төлэ кбдл- дэ дж, тус уга кбдлмш келгьнур авч ирдг билэ, тернэ ург бдллулхд нильчэн кур- гдг уга билэ. Улгурнь, тус угагьар культивац кегьд, эс гидж пар хагьлдг баясмн, тер кбдлмш кегдхлэрн, мел тус угагьар кегддхасмн. Тегэд, селанэ эдл-ахун хот-хол гар- гьдгьиг икдүлхэр биш, зуг тракторн кбдлмшин зура кудьа- хин эрдк куч-кблсн болн материалнь эв-аргь киидэн гаргьдгдг баясмн.

Манд техник багь баясн цаг- т бидн, машинн-тракторн ста- нцсар техникиг хувадж бгдг билэвдн. Болв, селанэ эдл-ахун техникеск агслгьна бдллт да- хад, трактормуд болн нань чигн машинд хувадж бгдгьн уурулдгв. Машинн-тракторн станц болхла, кергтэ, керг уга болв чигн, бгсиг авад суу- дг билэ, эн района колхозд тер машин керглддхэж, эс керглддхэж хэлэл уга авч- хадг билэ. Туунэ ашд МТС-т керг уга дала машинд илгэгдлг баясмн. Ода колхозмуд техни- кан эврэн хулддж авдг болх- ла, эн олд эздүд боллгьн, та- ту-гартг, эс тааста боллгьн уурулдгх.

Машинн-тракторн станцсин бүрдэмдэж оньгдарулх тбр гар- чнрхлэ, зарм экономистнр келцхэв: трактормудиг кол- хозму, хулдхн гидж бидн кесг джил урд келлүсвдн, тии- гхлэ бидн, тиигхэрэ чикэр кел- лсн баядхвдн.

Эн тбриг хэлэх кергтэ. Нам эн улсмудин чик баясн болв- зго, теднэ селвгүдиг буруша- лгьар ЦК эндү гаргьсн бол- взо? Уга, керг тиим болдхаш.

Техник колхозд хулдхн туск эн экономистрин селв- гүдиг, илдн келхлэ, МТС уурулхн туск селвгүдиг збв гигьд авчкдж гий. Тер тииг- сн цагт юн болж баясмб? Эко- номическ сул колхозмуд тех- ник хулддж авч чадшго билэ, авсн техникан чикэр эдлдж чадшго билэ. Селанэ эдл-ахун

гьинь чилд таслчкх билэвдн. Минь эн учрар тиим селвгиг хаджгьр гидж мана паргь бу- рушала.

Нам уиндн авад келхлэ, колхозмуд негдүлж икдүлхэс урд селанэ эдл-ахун бдллул- гьар сун кудьагьн термүдэс урд кесг колхозмуд иим бая- дл баяцхлэ.

Белорусск ССР-т 1949 джил дундлаад нег колхоз тара тар- дг 308 гектар газрта билэ, мбнэгнэ орунь 36 миньгьн арслн болла;

Кировск областьд—тара тар- дг газрнь—291 гектар, мбн- гнэ орунь—29 миньгьн арслн болла;

Московск областьд таранэ га- зрнь—188 гектар, мбнэгнэ ор- унь—93 миньгьн арслн болла.

Нам Московск областьд, ул- гурнь, Верейск района, "Кра- сный пахарь" гидг колхоз мет тиим колхозмуд чигн баядг билүс. 1949 джил тарэ тардг газрнь 71 гектар, 6 брк-бул, кбдлдж улсн 7 кун билэ. Кол- хозд баясн мамуднь 3 укр болн хойр гаха билэ. Колхо- зин мбнэгнэ орунь джилдэн 7 миньгьн арслн болла.

Волоколамск района, Лащи- но гидг селанэ колхоз 1949 джил тарэ тардг 111 гектар газрта билэ, 10 брк-бул, кбд- лмшин насна улсн цуг бийнэ 21 кун билэ, колхозд тасрхан уга кбдлгьн 6 эмгн билэ. Цуг бийнэ колхозд 25 укр баялэ, тер тоол саалин 5 укр баялэ, 11 гаха болн 19 хбн баялэ. Эн колхозин мбнэгнэ орунь 1949 джил 27 миньгьн арслн болла. Эн колхоз дегд уурмг, чилд тату колхоз билэ, тер бийнэ тер колхоз "Ответ ин- тервентам" гидг ик шуугата нертэ билэ.

Минь тиим колхозмудт тра- ктормуд хулддж болж билү? —гидж сургдджана. Теднтүг хулддж авч чадх баясмб, эвд- ркэгийн бийсн кегьд, чикэр эдлдж чадх баясмб?

	1947 джил.	1952 джил.
Буудян ургьц—гектараснь центнерэ—	9.2	10.1
Буудян ургьцин цуг гарцнь—центнерэ—	8.251	7.818
100 гектар газр болгьна тоод:		
махн—центнерэ	1.8	7.5
үсн—центнерэ	5.2	37
Нег укрэс саадж авдг үсн		
дундлаад килограммар	770	1.075
Цуг мбнэгнэ орунь—миньгьн арслнгар	206	382
Хувагдгго кбнэгд гаргьдгснь—миньгьн арслнгар	41	76

Эн үзүлджэх тоогьар бол- хла, 1947 джилэс авн 1956 джил күртл тавн джилин эргцд бнэгьр дбнэ авад баясн бийнэ, колхоз бдлсн уга, нам уралан гарсн уга. Тииг- хлэ тер цагт техник хулдлгь- ар чигн биш, нам бнэгьр дбнэ боллгьар чигн биш, олна эдл- ахун делгрүлагьнд колхозни-

	1953 джил.	1957 джил.
Буудян ургьц—гектарас авснь центнерэ	7.4	38.7
Ургьцин цуг гарц буудя—центнерэ	5.583	21.527
Силос буулгьн— тоннар	120	5.200
100 гектар газрив тоод: махн—центнерэ	8.5	102.6
үсн—центнерэ	42	281
Укр болгьнас саадж авдг үсн		
дундлаад—килограммар	1.164	3.936
Цуг мбнэгнэ орунь—миньгьн арслнгар	687	6.288
Хувагдгго кбнэгд мбнэг гаргьдгьн миньгьн арслнгар	137	2.201

Нам кемрджэн бидн колхо- змудт трактормудиг бнэгьр бгхмн гигьд шийдсн болв чи- гн, тедн авхдан бели биш би- лэ. Иим улгүр келхиг збвша- ртн. Минн Гбрсн Калиновк селанэ кбдлмш ягьдж кегддж йовна, тер селанэ амтс яма- ран баянэ гидж 1945 джил нег дакж үр Сталин нанас сурв. Амтн муугьар баянэ гидж би хару бгвв. Тиигхлэм Калиновк орад, тбрскн кол- хозникудтан дбнэ бол гидж Сталин нанд селвг бгв.

Москвагьас Киевур харлж йовад, Калиновкур орад, ним юм үзвв. Оккупацин хббн эдл-ахун таргаддж одсн, куч-кблснэ диг-дарань му баядг. Колхозд дбнэ болх кергтэ билэ. Минь тер цагла, цергэс амтс сулдхдгжада, дйа- нэ аньгсэс дала бг-эд сулд- джала. Калиновкин колхозд нег цббкн мбр, хамуд, тергд, дакад эн района МТС-д нег цбн трактормуд бгч чадхи угайт гидж би цергчнриг те- лефогьар дуудж авад, тед- нэс сурвв. Колхозд дбнэ бол- хар цергчнр дурддж збвша- рцхэв, тегэд, мбрд, хамуд, бо- лн нань чигн юмс мбнэгн угагьар колхозур тедн илгэ- хэв. Тиигснднэ колхозникуд байрлв болгьджант? Уга, Эднитн хэлэх кергтэлм, хот бгх кергтэлм?—гидж эдн мбр- диг хэлэчкэд келцхэв. Тегэд мбрдиг района колхозмудар тарадж бгх збвтэ болвдн.

Колхозникуд юнэгд эс авб? Саянар баяхдан тедн дурго баясний? Юнэгд гих- лэ, теднэ куч-кблснэ колхоз бички мбнэг бгдг билэ, минь тиим баядлг баядг, олна эдл- ахун шулугьар бдллулдж, бийсиннэ баях баядлэн бдл- лүлхвдн гидж колхозникуд итксн уга.

Тер джилмүдт йирдэн кол- хозмуд авр хашнэгьар делгр- джэлэ: Калиновк селанэ кол- хозин зарм үзмдэснь ним:

	1947 джил.	1952 джил.
Буудян ургьц—гектараснь центнерэ—	9.2	10.1
Буудян ургьцин цуг гарцнь—центнерэ—	8.251	7.818
100 гектар газр болгьна тоод:		
махн—центнерэ	1.8	7.5
үсн—центнерэ	5.2	37
Нег укрэс саадж авдг үсн		
дундлаад килограммар	770	1.075
Цуг мбнэгнэ орунь—миньгьн арслнгар	206	382
Хувагдгго кбнэгд гаргьдгснь—миньгьн арслнгар	41	76

кудин урмд уга боллгьнд баядхана. Одгэ цагт болхла, баядл оньгдан болджана. Колхозму- дин газрнь чигн урдк кевтан, амтснь чигн тер амтс. Сул джилмүдт бас Калиновкд яма- ран ик кудьангьгү кудьасиг хэлэтн. 1953 джилэс авн 1957 джил күртл эдл-ахун делгрл- тин тускиг авч үзүлджанэв.

	1953 джил.	1957 джил.
Буудян ургьц—гектарас авснь центнерэ	7.4	38.7
Ургьцин цуг гарц буудя—центнерэ	5.583	21.527
Силос буулгьн— тоннар	120	5.200
100 гектар газрив тоод: махн—центнерэ	8.5	102.6
үсн—центнерэ	42	281
Укр болгьнас саадж авдг үсн		
дундлаад—килограммар	1.164	3.936
Цуг мбнэгнэ орунь—миньгьн арслнгар	687	6.288
Хувагдгго кбнэгд мбнэг гаргьдгьн миньгьн арслнгар	137	2.201

Куч-кблснэ бдртэн колхоз- никуд зуг ганцн мбнэгьр 8—10 арслнэ ода авчацхана. Тиигхлэрн колхоз хувагдгго кбнэгьдэн давсн джил эврэннэ мбнэгнэ оругьин 35 процен- тинь гаргьв.

Тегэд, кемрджэн тер цагт колхоз нам хару авшгогьар дбнэ кургсн бийнэ бдлдж эс чадсн болхла, сул дбрвн джилд, мана паргь темдгтэ шийдвр авсна хббн, эн кол- хоз ямаран чигн дбнэ угагьар бдлв, нам биш уралан ягьдж ишкв гинэт. Юн болдж одв? Мана партин чик политикд, колхозникудиг урмдүлдж кбд- лмшт шунуулгьнд баянэ. Тер учрар амн саянар кбд- лдг болв, хот-хол икэр гар- гьдг болв, куч-кблсндэн үн- инь болмар авдг болв.

Кемрджэн тиигхд колхозни- куд бнэгьр бгсн мбрд авлго баясн болхла, одахн болсн хургтан тедн зуг нег джилд МТС-с цуг кергтэ хамг тех- ник хулддж авад, ташр мб- нэгинэ дор-ормднэ бгх болдж шийдцхэв.

Дундлаад колхозмудин үзмдэс бүклдэн СССР-н болн орн-нутгн зарм райодар. Нег колхозд иигдж тусджала.

СССР	1949 джилд.	1957 джилд.
Хагьлгдсн газр 557 гектар		1.954 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 111 миньгьн арслнэ.		1 сай 247 миньгьн арслнэ.
Белорусск ССР		
Хагьлгдсн газр 308 гектар		1.199 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 36 миньгьн арслнэ.		1 сай арслнэ.
Смоленск область		
Хагьлгдсн газр 215 гектар		1.153 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 37 миньгьн арслнэ.		832 миньгьн арслнэ.

Энүнд оньчтань иим, улгу- рнь, кемрджэн Белоруссд ха- гьлгдсн газрин кемджань ду- ндлаад нег колхозд дбрвн холван кутц уга икдсн болх- ла, дундлаад нег колхозин мбнэгнэ орунь 30 холван ша- ху икдсн, Смоленск областьд дундлаад нег колхозд хагьл- гдсн газрин кемджань тавн хол- ван бссмн, мбнэгнэ орунь бо- лхла,—22 холван бссмн. Мб- нэгнэ оруг колхозд кбдлсн кбдлдж чадх аргьта нег куу- гьар гүцүлдж тоолхла, эн ца- гин эргцд бүклдэн орн-нутгар 3,6 холван икдсн, Белорусск ССР-т болн Смоленск обла- стьд болхла—долан холван шаху икдсн.

Колхозмуд даянэ хббтк ту- рун джилмүдинэсн талдан болцхаснь энүнэс үзгдджанэ. Эдн икдэд, эднэ орунь бсэд, селанэ эдл-ахун эдл-уш гар- гьлгьнэ икдэд, кблснэ ашинь болн олврнэ бдлсн.

Болв уурмуд, эн зугл-эклцнэ болджахиг медх кергтэ. Со- циалистическ селанэ эдл-ахун эдл-уш гаргьхн төлэ, куч- кблснэ ашинь бдлүлхн, эдл- уушин уннэ кимдрүлхн тө- лэ чилшго эв-аргь баяхмн болджана. Эн кбнэгьиг, аргь- та болхла, бүклднэ олзлгьн— мана тбр болджана.

Колхозмуд негдүлж икдүл- гьн, эднд кургдсн материа- лын дбнэ-тус болн МТС-н кбдлмшиг ясурулгьн колхоз- ин тосхлтин делгрлгд, селанэ эдл-ахун улм бдлм девснэгд

Калиновк селанэ колхоз га- нцарн тиим биш. Цуг олн-ам- тнэ кууидвр үзүлджасэр бол- хла, ил мбнэгьарн кергтэ ха- мг техникан хулддж авч чадх аргьта, тууган улм ору- тагьар олзлдж эдлдж чадх ар- гьта кесг миньгьн колхозмуд баяцхана.

Тер цагт колхозмудт тра- ктормуд бгсн болхла, мана селанэ эдл-ахун сулдх деерэн социалистическ тосхлтд ик туру йовл үзүлхн лавта бая- сн болджана.

Тиим девснэгүр орхин тө- лэд, колхозмуд техник ху- лддж авад, туундэн йоста гидг эзн болдж чадх болхла колхозмуд болн МТС батлгь- гар ик кбдлмш кегдх збвтэ билэ, теднэ экономикиг цуг калхарнь делгрүлх, теднэ эд- тавр гаргьлгьиг болн оруг бдллулгьар ик кбдлмш кегд- х збвтэ билэ. Тиим кбдлмш- иг мана паргь келэ гидж те- мдлгдсн биший. Аш суулднэ бидн ода бдлан делгрлгтэ, збвэр батрксн колхозмудта болвдн. Зарм үзмдэснь эн:

Дундлаад колхозмудин үзмдэс бүклдэн СССР-н болн орн-нутгн зарм райодар. Нег колхозд иигдж тусджала.

СССР	1949 джилд.	1957 джилд.
Хагьлгдсн газр 557 гектар		1.954 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 111 миньгьн арслнэ.		1 сай 247 миньгьн арслнэ.
Белорусск ССР		
Хагьлгдсн газр 308 гектар		1.199 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 36 миньгьн арслнэ.		1 сай арслнэ.
Смоленск область		
Хагьлгдсн газр 215 гектар		1.153 гектар
Мбнэгнэ цуг ору 37 миньгьн арслнэ.		832 миньгьн арслнэ.

Энүнд оньчтань иим, улгу- рнь, кемрджэн Белоруссд ха- гьлгдсн газрин кемджань ду- ндлаад нег колхозд дбрвн холван кутц уга икдсн болх- ла, дундлаад нег колхозин мбнэгнэ орунь 30 холван ша- ху икдсн, Смоленск областьд дундлаад нег колхозд хагьл- гдсн газрин кемджань тавн хол- ван бссмн, мбнэгнэ орунь бо- лхла,—22 холван бссмн. Мб- нэгнэ оруг колхозд кбдлсн кбдлдж чадх аргьта нег куу- гьар гүцүлдж тоолхла, эн ца- гин эргцд бүклдэн орн-нутгар 3,6 холван икдсн, Белорусск ССР-т болн Смоленск обла- стьд болхла—долан холван шаху икдсн.

Колхозмуд даянэ хббтк ту- рун джилмүдинэсн талдан болцхаснь энүнэс үзгдджанэ. Эдн икдэд, эднэ орунь бсэд, селанэ эдл-ахун эдл-уш гар- гьлгьнэ икдэд, кблснэ ашинь болн олврнэ бдлсн.

Болв уурмуд, эн зугл-эклцнэ болджахиг медх кергтэ. Со- циалистическ селанэ эдл-ахун эдл-уш гаргьхн төлэ, куч- кблснэ ашинь бдлүлхн, эдл- уушин уннэ кимдрүлхн тө- лэ чилшго эв-аргь баяхмн болджана. Эн кбнэгьиг, аргь- та болхла, бүклднэ олзлгьн— мана тбр болджана.

Колхозмуд негдүлж икдүл- гьн, эднд кургдсн материа- лын дбнэ-тус болн МТС-н кбдлмшиг ясурулгьн колхоз- ин тосхлтин делгрлгд, селанэ эдл-ахун улм бдлм девснэгд

(Цаарандкнь дарук номерт).